

Розділ 1

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.2\(56\).10-21](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2020.2(56).10-21)

УДК 303.7:338:304.9:343.973 (477)

Грицишен Д.О.

ОЦІНКА РІВНЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СЕРЕДОВИЩА ПОШИРЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЗА МІЖНАРОДНИМИ РЕЙТИНГАМИ

Стаття присвячена оцінюванню рівня економічної злочинності України за міжнародними рейтингами. Визначено місце України в рейтингу пострадянських країн за рівнем економічної свободи. Здійснено оцінку впливу економічної злочинності на національну безпеку через ідентифікацію місця України у міжнародних рейтингах за такими показниками: індекс економічної свободи, індекс конкурентно-спроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс прав власності, індекс сприйняття корупції, індекс недієздатності держави. Це дозволяє говорити про економічну злочинність як найбільш вразливий ризик порушення національних інтересів. Розроблено методологічні положення оцінки індексу сприйняття корупції. Охарактеризовано індикатори, які включені до розрахунку індексу недієздатності держав. Згруповано країни за рівнем індексу недієздатності держав, в підсумку можна констатувати, що Україна та більшість країн пострадянського простору заходяться в категорії країн підвищеної уваги.

Ключові слова: безпека, економічна злочинність, показники, оцінка, індикатор, індекс, методологічні положення, корупція, рейтинг.

Постановка проблеми. Рівень державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності оцінюється як внутрішніми так і зовнішніми стейкхолдерами. Це обумовлено тим, що від рівня економічної злочинності в країні залежать сукупність сфер суспільного розвитку та місце країни на міжнародній арені. Відповідно, економічна злочинність є загрозою різним сферам національної безпеки держави, що призводить до сукупності внутрішніх та зовнішніх ризиків. Це обумовлює особливості розвитку державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. «В ідеалі суспільство саме повинно усвідомлювати, в чому полягає найбільша небезпека для нього. Коли є соціальний запит на певну кримінальну політику або, якщо не явно виражену згоду, то, по крайній мірі, готовність суспільства миритися з цією політикою і її наслідкам. В експертному середо-

вищі цей запит повинен осмислюватися і втілюватися в програми, концепції. Погано, коли не сформовані інституції, в яких влада могла б визначити суспільних запит на кримінальну політику і, в свою чергу, пояснювати суспільству (експертному співтовариству) свій політичний маневр в сфері протидії злочинності» [1].

Для обґрунтування напрямів розвитку державного управління та державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності варто здійснити оцінку середовища поширення економічної злочинності, факторів її розвитку та стримування, а також її впливу на різні сфери суспільного життя. Це можливо здійснити через аналіз місця України у світових рейтингах, які оцінюють соціально-економічне середовище за такими складовими як: економічна свобода, конкурентоспроможність, легкість ведення бізнесу, корупція, надійність, дотримання права власності. Зазначені складові сьогодні оцінюються провідними неурядовими міжнародними організаціями та впливовим виданнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання місця України в міжнародних рейтингах розглядалося в працях вітчизняних та зарубіжних

© Грицишен Д. О., д.е.н., проф., Заслужений економіст України, декан факультету публічного управління та права, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир, тел.: (0412) 24-14-22, e-mail: gritsishen.do@gmail.com

вчених: А. Арсененко, В. Будкін, С. Гармаш, О. Костюк, А. Максименко, Н. Писаренко, Є. Тихомирова, А. Тищенко, Л.А. Антонюк, О.Г. Білорус, Б.М. Данилишин, Я.А. Жаліло, П. Кругман, Д.Г. Лук'яненко, В.І. Мунтіян, Дж. Міль, Г. Пастернак-Таранушенко, Д. Сакс, А.В. Степаненко, Е. Хекшер, Р. Фатхудинов, А.С. Філіпенко. Варто зазначити, що вчені при вивченні міжнародних рейтингів та місця в них України неодноразово звертали увагу на їх важливість при оцінці рівня національної безпеки, а також роль державного управління та державної політики в формуванні іміджу держави на міжнародному рівні.

Формулювання цілей статті. Мета даної публікації полягає у оцінюванні рівня економічної злочинності України за міжнародними рейтингами.

Опис основного матеріалу дослідження. Економічна злочинність впливає на сукупність складових суспільних відносин, які в цілому визначають місце держави в геополітичному просторі та формують рівень її національної безпеки. Оцінку сучасного рівня України з позиції

складових, що формують рівень національної безпеки розглянемо в контексті наступних позицій: економічна свобода України та її місце в світовому рейтингу; індекс конкурентоспроможності України; індекс легкості ведення бізнесу; індекс прав власності; індекс сприйняття корупції; місце України в рейтингу недієздатності держав. Кожен із представлених рейтингів та індекси враховує тим чи іншим чином певні види економічних злочинів. Крім того, оцінка політичного, правового, соціального, економічного середовищ розвитку суспільства в певній країні визначає особливості економічних злочинів та напрями їх поширення.

Зазначені рейтинги формуються міжнародними незалежними організаціями, методологія яких дозволяє говорити про певний рівень їх об'єктивності для цілей наукових досліджень (табл. 1). Вивчивши методологію розрахунку вказаних індексів та формування рейтингів можна із впевненістю говорити, що вони враховують окремі складові економічної злочинності в досліджуваних країнах.

Таблиця 1

Міжнародні рейтинги країн світу, що враховують рівень економічної злочинності

Показник	Організація
Індекс економічної свободи	<i>Wall Street Journal</i> ¹ – найвпливовіше американське видання <i>Heritage Foundation</i> ² - стратегічний дослідницький інститут США
Індекс конкурентоспроможності	<i>World Economic Forum</i> ³ - міжнародна неурядова організація, що займається розвитком міжнародної співпраці
Індекс легкості ведення бізнесу	<i>Світовий банк</i> ⁴ – міжнародна фінансово-кредитна організація, метою діяльності якої є фінансування розвитку держав
Індекс прав власності	<i>Property Rights Alliance</i> ⁵ - дочірня компанія American's for Tax Reform Foundation, виступає організацією, яка займається захистом інновацій, прав інтелектуальної власності та прав фізичної власності у всьому світі
Індекс сприйняття корупції	<i>Transparency International</i> ⁶ - антикорупційна міжнародна неурядова організація, що заснована у 1993 р. в Берліні
Індекс недієздатності держави	<i>Fund for Peace</i> ⁷ - це незалежна некомерційна організація зі штаб-квартирою у Вашингтоні, округ Колумбія, з офісами в Абуджі, Нігерія, Аккра, Гана та Туніс, Туніс

¹ <https://www.wsj.com/>

² <https://www.heritage.org/>

³ <https://www.weforum.org/>

⁴ www.worldbank.org

⁵ <https://www.propertyrightsalliance.org/>

⁶ <https://ti-ukraine.org/about/#history>

⁷ <https://fundforpeace.org/who-we-are/>

1. Економічна свобода в Україні та її місце в світовому рейтингу.

В класичному розумінні економічна свобода характеризує право людини на управління власною справою та власністю. Основні показники, що характеризують рівень дотримання такого права включені до індексу економічної свободи. Формування даного індексу відбувається щорічно уже 25 років поспіль на основі вивчення більшості країн світу (1995 р.). Розрахунок

відбувається за декількома показниками, що характеризують рівень свободи особи або групи осіб в різних сферах економічних відносин: свобода бізнесу, свобода торгівлі, податкова свобода, державні витрати, грошова свобода, свобода інвестицій, фінансова свобода, захист прав власності, свобода від корупції, свобода трудових відносин. Особливості формування індексу економічної свободи України за такими сферами представлено в табл. 2

Таблиця 2

Складові економічної свободи України за 2016-2020 рр.

Показник	Рівень	2016	2017	2018	2019	2020
Свобода бізнесу	Індекс	56,8	62,1	62,7	66,1	61,3
	Відхилення	X	5,3	0,6	3,4	-4,8
Свобода торгівлі	Індекс	85,8	85,9	81,1	75	81,2
	Відхилення	X	0,1	-4,8	-6,1	6,2
Податкова свобода	Індекс	78,6	78,6	80,2	81,8	81,1
	Відхилення	X	0	1,6	1,6	-0,7
Державні витрати	Індекс	30,6	38,2	45	46,9	47,2
	Відхилення	X	7,6	6,8	1,9	0,3
Грошова свобода	Індекс	66,9	47,4	60,1	58,6	63
	Відхилення	X	-19,5	12,7	-1,5	4,4
Свобода інвестицій	Індекс	20	25	35	35	35
	Відхилення	X	5	10	0	0
Фінансова свобода	Індекс	30	30	30	30	30
	Відхилення	X	0	0	0	0
Захист прав власності	Індекс	25	41,4	41	43,9	47,5
	Відхилення	X	16,4	-0,4	2,9	3,6
Свобода від корупції	Індекс	26	29,2	29	29,6	37,9
	Відхилення	X	3,2	-0,2	0,6	8,3
Свобода трудових відносин	Індекс	47,9	48,8	52,8	46,7	48,3
	Відхилення	X	0,9	4	-6,1	1,6
Загалом	Індекс	56,8	62,1	62,7	66,1	61,3
	Відхилення	X	5,3	0,6	3,4	-4,8

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Характеризуючи представлені результати аналізу індексу економічної свободи України за складовими можливо надати наступну характеристику:

- за останні п'ять років спостерігається неоднозначна ситуація щодо економічної свободи та місця України в світовому рейтингу. Зокрема, з 2016 по 2019 роки спостерігається тенденція до зростання загального показника економічної свободи, в 2017 р. відбулося навіть різке збільшення показника на 5,3 одиниці. В той же час зазначений показник значно впав у 2020 році на 4,8 одиниці у порівнянні 2019 року та становив – 61,3. В більшій мірі така ситуація

обумовлена зменшенням показника свободи бізнесу на 4,8 одиниці;

- у 2020 році спостерігалось збільшення показника свободи торгівлі на 6,2 пункти, незважаючи на те, що за попередні роки зазначений показник завжди показував негативну динаміку (2018 р. на – 4,8; 2019 р. на – 6,1). Найбільше значення індексу свободи торгівлі спостерігалось у 2017 р. – 85,9, а найменше у 2019 р. – 75;

- індекс податкової свободи в Україні не значно впав у 2020 р. на 0,7 пункти та становив – 81,1 пункт. Найбільше значення зазначеного показника спостерігалось у 2019 р. – 81,8, а найменше у 2016 та 2017 рр. – 78,6;

- позитивна динаміка щодо складових індексу економічної свободи України спостерігалася в частинні державних витрат. Відповідно, найбільший показник спостерігається у 2020 р. – 47,2. Зазначений показник 2019 р. мав значення 46,9; 2018 р. – 45; 2017 р. – 38,2; 2016 р. – 30,6;

- грошова свобода як складова індексу економічної свободи України характеризується різностороннім падіннями та підйомами. Проте, варто зауважити, що за досліджуваний період найбільше значення зазначеного показника був лише у 2016 р. та становив 66,9. В свою чергу найменше значення у 2017 р. – 47,4. У 2020 р. спостерігалася збільшення показника на 4,4 пункти та становив 63 одиниці.

- інвестиційна свобода – єдиний найнижчий показник із складових економічної свободи України, але за останні 5 років показує значну позитивну динаміку. Так, у 2016 р. зазначений показник склав 20 одиниць та збільшився у 2017 р. на 5 одиниць, а у 2018 р. – 10 одиниць. У 2019 р. та 2020 р. зазначений показник не змінювався;

- показник фінансової свободи за останні 5 років не змінювався взагалі та становить 30 пунктів;

- важливим показником з позиції оцінки економічної свободи та рівня економічної злочинності в країні є захист прав власності. Зазначений показник у 2016 р. становив – 25 пунктів, у 2017 р. збільшився на 16,4 пункти до 41,4, у 2018 р. спостерігається зменшення на 0,4. Збільшення показника спостерігається у 2019 р. до 43,9 пунктів, а у 2020 р. до 47,5 одиниць;

- корупція, будучи одним із видів економічних злочинів оцінюється за показником свободи від корупції та теж є складовою економічної свободи країни. Даний показник зростав у 2019 р. у порівнянні з 2018 р. на 0,6 та становив 29,6, а у 2020 р. у порівнянні із попереднім роком зріс на 8,3 та становить 37,9;

- показник свободи трудових відносин в складі економічної показував зростання у 2017 р. на 0,9 та становив 48,8 одиниць, у 2018 р. на 4 та становив 52,8. У 2019 році спостерігається не значне падіння до 46,7, а у 2020 р. зростання до 48,3.

Дослідження місця України в світовому рейтингу за індексом економічної свободи здійснено в порівнянні із країнами пострадянського простору (табл. 3). Більшість країн пострадянського простору попадають в світовий рейтинг за економічної свободою в наступні групи країн: країни із в основному вільною економікою; країни з помірно вільною економікою; країни із в основному не вільною економікою; країни з не вільною економікою; деспотичні країни.

Дослідження місця країни в рейтингу країн за рівнем економічної свободи (міжнародний індекс економічної свободи) здійснено за 2010, 2015 та 2019 роками. Варто зауважити, що індекс економічної свободи у 2010 та 2015 роках не перетинав позначку 50 пунктів, а отже рейтинг України за рівнем економічної свободи був на рівні країн з не вільною економікою й країна посідала 162 місце. Лише у 2019 р. індекс економічної свободи України становив 52,3 пункти й Україна змогла підняти свої позиції в рейтингу до 160 місця.

Серед інших країн пострадянського простору найкращі позиції за усі досліджувані роки були в таких державах як: Естонія (2010 р. – 16 місце, 74,7 пункти; 2015 р. – 8 місце, 76,6 пункти; 2019 р. – 15 місце, 76,6 пункти), Грузія (2010 р. – 26 місце, 70,4 пункти; 2015 р. – 22 місце, 73,0 пункти; 2019 р. – 16 місце, 75,9 пункти) та Литва (2010 р. – 29 місце, 70,3 пункти; 2015 р. – 15 місце, 74,7 пункти; 2019 р. – 21 місце, 75,9 пункти). Зазначені країни були віднесені до групи країн із в основному вільною економікою. Таку ж позицію у 2019 р. здобула Латвія, яка посіла 35 місце із індексом 70,4, та підняла свої позиції за останнє десятиліття.

До країн із помірно вільною економікою у 2010 р. було віднесено Вірменія (38 місце – 69,2 пункти), Латвія (50 місце – 66,2 пункти), Киргизстан (80 місце – 61,3 пункти), Казахстан (82 місце – 61,0 пункти). У 2015 р. свої позиції покращила Латвія (37 місце – 69,7 пункти); Казахстан (69 місце – 63,3 пункти), також до групи потрапив Азербайджан через покращення позицій до 85 місця із показником індексу – 61,0. Позиції таких країн як Вірменія (52 місце – 67,1 пункти) та Киргизстан (82 місце – 61,3 пункти) впали. У 2019 р. до даної групи країн віднесено Вірменія (47 місце – 67,7 пункти), Казахстан (59 місце – 65,4 пункти), Азербайджан (60 місце – 65,4 пункти) та Киргизстан (79 місце – 62,3 пункти), а Латвія підняла свою позиції та вийшла до групи країн із в основному вільною економікою.

До країн із в основному не вільною економікою усі три досліджувані роки були віднесені Молдова (2010 р. – 125 місце, 53,7 пунктів; 2015 р. – 113 місце, 57,5 пунктів; 2019 р. – 97 місце, 59,1 пункти); Таджикистан (2010 р. – 128 місце, 53,0 пункти; 2015 р. – 140 місце, 52,7 пунктів; 2019 р. – 122 місце, 55,6 пунктів); Росія (2010 р. – 143 місце, 50,3 пунктів; 2015 р. – 143 місце, 52,1 пунктів; 2019 р. – 98 місце, 58,9 пунктів). Азербайджан свої позиції посилив та у 2015 та 2019 рр. був віднесений до країн із помірно вільною економікою. В свою чергу у 2019 р. покращили свої показники такі країни як Білорусь (104 місце 57,9 пунктів),

Таблиця 3

Місце України в рейтингу пострадянських країн за рівнем економічної свободи

2010 рік			2015 рік			2019 рік		
Місце	Країна	Індекс	Місце	Країна	Індекс	Місце	Країна	Індекс
Країни із вільною економікою								
16	Естонія	74,7	8	Естонія	76,8	15	Естонія	76,6
26	Грузія	70,4	15	Литва	74,7	16	Грузія	75,9
29	Литва	70,3	22	Грузія	73,0	21	Литва	74,2
						35	Латвія	70,4
Країни з помірно вільною економікою								
38	Вірменія	69,2	37	Латвія	69,7	47	Вірменія	67,7
50	Латвія	66,2	52	Вірменія	67,1	59	Казахстан	65,4
80	Киргизстан	61,3	69	Казахстан	63,3	60	Азербайджан	65,4
82	Казахстан	61,0	82	Киргизстан	61,3	79	Киргизстан	62,3
			85	Азербайджан	61,0			
Країни із в основному невільною економікою								
96	Азербайджан	58,8	111	Молдова	57,5	97	Молдова	59,1
125	Молдова	53,7	140	Таджикистан	52,7	98	Росія	58,9
128	Таджикистан	53,0	143	Росія	52,1	104	Білорусь	57,9
143	Росія	50,3				122	Таджикистан	55,6
						153	Узбекистан	53,3
						160	Україна	52,3
Країни з невільною економікою								
150	Білорусь	48,7	153	Білорусь	49,8			
158	Узбекистан	47,5	160	Узбекистан	47,0			
162	Україна	46,4	162	Україна	46,9			
171	Туркменістан	42,5	172	Туркменістан	41,4			
Деспотичні країни								
						164	Туркменістан	48,4

Узбекистан (153 місце 53,3 пунктів) та Україна (160 місце 52,3 пунктів). До країн із невеликою економікою у 2010 та 2015 рр. були віднесені Білорусь, Узбекистан, Україна, Туркменістан.

2. Індекс конкурентоспроможності України. Індекс конкурентоспроможності розраховується згідно із методикою, що запропонована та розроблена Всесвітнім економічним форумом з 1979 року. Зазначений індекс характеризує національну конкурентоспроможність країни, що розраховується на основі статистичних даних та результатів опитування. При розрахунку індексу

конкурентоспроможності враховують 12 основних індикаторів, а саме: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я і початкова освіта, вища освіта і професійна підготовка, ефективність на ринку товарів і послуг, ефективність на ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал.

Результати України в індексі глобальної конкурентоспроможності за зазначеними складовими представлено в табл. 4.

Таблиця 4

Складові індексу конкурентоспроможності України в 2017-2018 рр.

Показник	Рейтинг	Бал
Узагальнюючий показник	96	4.18
1. Якість інститутів	118	3,21
2. Інфраструктура	78	3,95
3. Макроекономічна стабільність	121	3,52
4. Здоров'я і початкова освіта	53	6,02
5. Вища освіта і професійна підготовка	35	5,09
6. Ефективність на ринку товарів і послуг	101	4,04
7. Ефективність на ринку праці	86	4,01
8. Розвиненість фінансового ринку	120	3,11
9. Рівень технологічного розвитку	81	3,83
10. Розмір внутрішнього ринку	47	4,49
11. Конкурентоспроможність компаній	90	3,72
12. Інноваційний потенціал	61	3,37

Оцінюючи власне місце України в рейтингу за глобальним індексом конкурентоспроможності Україна посіла 83-тє місце. Сусідами за рейтингом є такі країни як Домініканська республіка (82 місце) та Македонія (84 місце). Щодо географічних сусідів України то ситуація наступна: Російська Федерація – 43 місце; Польща – 37 місце; Словаччина – 41 місце; Угорщина – 48 місце; Румунія – 52 місце; Молдова – 88 місце. Відповідно до цього можна констатувати, що Україна займає найнижчі позиції, якщо не враховувати Молдови. Така ситуація в більшій мірі обумовлена негативними соціально-економічними наслідками, в тому числі: економічними злочинами та таким їх видом як корупція. Не дивлячись на значну кількість правоохоронних органів щодо боротьби із корупцією та спеціалізованих органів, в тому числі антикорупційної прокуратури та суду, питання корупції й досі залишається актуальним, а тому впливає на визначення індексу

конкурентоспроможності країни в частині якості інститутів, розвиненість ринків та конкурентоспроможність компаній. Зазначений рейтинг особливо важливий для України як для визначення її місця на міжнародній арені так і з позиції залучення донорів для фінансування стратегічно важливих галузей економіки.

3. Індекс легкості ведення бізнесу. Індекс легкості ведення бізнесу показує наскільки легко вести підприємницьку діяльність в країні та які фактори перешкоджають цьому. На основі зазначеного індексу формується глобальний рейтинг країн за легкістю ведення бізнесу, який вперше був оприлюднений у 2006 р. Зазначений рейтинг формується на основі наступних внутрішніх індикаторів: *розпочинання бізнесу* - процедури, час, витрати та мінімальний капітал для заснування підприємства; *робота з дозволами на будівництво* - процедури, час та витрати на будівництво складу; *отримання*

електропостачання - процедури, час, витрати на отримання електропостачання; *реєстрація майна* - процедури, час та витрати на реєстрацію комерційної нерухомості; *отримання кредиту* - міць юридичних прав, глибина кредитної інформації; *захист прав інвесторів* - відкритість фінансових показників, відповідальність керівництва та легкість судових позовів від інвесторів; *сплата податків* - кількість податків, час на підготовку

податкових звітів, загальний податок як частка прибутку; *міжнародна торгівля* - кількість документів, витрати та час необхідний для експорту та імпорту; *забезпечення контрактів* - процедури, час та витрати на примушення сплати боргу; *закриття підприємства* - відсоток відшкодувань, час та додаткові витрати на закриття неплатоспроможної фірми. В табл. 5 представлена оцінка України за зазначеними індикаторами.

Таблиця 5

Характеристика України за внутрішніми індикаторами індексу легкості ведення бізнесу 2019 р. [3]

Показник	Рейтинг, 2020	Оцінка за		+ / -
		2020 р.	2019 р.	
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Загалом	64	70,2	69,1	+ 1,1
Заснування бізнесу	61	91,1	91,1	
Робота з дозволами на будівництво	20	81,1	77,2	+ 3,9
Отримання електропостачання	128	62,5	59,2	+ 3,3
Реєстрація майна	61	71,3	70,0	+ 1,3
Отримання кредиту	37	75,0	75,0	
Захист прав інвесторів	45	68,0	66,0	+ 2
Сплата податків	65	78,1	79,4	- 1,3
Міжнародна торгівля	74	80,1	77,6	+ 2,5
Забезпечення контрактів	63	63,6	63,6	
Закриття підприємства	146	31,4	31,7	- 0,3

У 2019 р. в загальному світовому рейтингу за показником легкості ведення бізнесу Україна піднялася на 7 позицій та зайняла 64 місце. Найближчими сусідами по рейтингу є такі країни як: Індія (63 місце) та Пуерто-Рико (65 місце). Щодо географічних сусідів України ситуація є наступною: (Грузія (7 місце), Російська Федерація (28 місце), Білорусь (49 місце), Словаччина (45 місце), Польща (40 місце), Молдова (48 місце), Румунія (55 місце), Угорщина (52 місце). Аналізуючи досліджуваний індекс за внутрішніми індикаторами, варто наголосити на таких позиціях:

- до внутрішніх індикаторів, що є найбільш позитивними при формуванні індексу легкості ведення бізнесу в Україні належать: легкість отримання дозволів на будівництво (20 місце); легкість отримання кредитів (37 місце); захищеність прав власності міноритарних інвесторів (45 місце);

- до внутрішніх індикаторів індексу легкості ведення бізнесу, що мають найбільш негативні наслідки для його формування належать: неплатоспроможність постачальника (146 місце); легкість підключення до електромереж (128 місце); легкість сплати податків (65 місце). Варто зазначити, що за зазначеними показниками Україна погіршила свої позиції в 2019 р.

Зазначені складові легкості ведення бізнесу характеризують середовище поширення економічної злочинності з одного боку, а з іншого економічна злочинність є одним з факторів оцінки того чи іншого внутрішнього індикатора легкості ведення бізнесу.

4. Індекс прав власності. Індекс прав власності є глобальним показником, який вимірює особливості реалізації та дотримання прав інтелектуальної та фізичної власності у сферах політичного та правового середовищ. Зазначена оцінка є особливо актуальною з позиції

вивчення та розробки державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. До основних критеріїв, за якими оцінюється індекс прав власності належать: по-перше, правове і політичне середовище (незалежність судової системи, верховенство закону, рівень корупції); по-друге, права на фізичну власність (доступність позик, реєстрація та захист власності); по-третє, права на інтелектуальну власність (рівень «піратства», захист патентного права, захист прав інтелектуальної власності). Зазначені критерії

характеризують певні види економічної злочинності. Це обумовлено тим, що власність є одним із мотивів, які характеризують економічні злочини та тим економічним інтересом, який переслідують суспільні інститути. Українське товариство економічних свобод [4] систематизувало дані щодо індексу права власності України у порівнянні із найближчими сусідами (Польща та Грузія) та найбільш розвиненими країнами Європи (Фінляндія та Німеччина) (табл. 6).

Таблиця 6

Порівняння індексу прав власності в Україні та інших країн Європи [4]

Рік	Україна	Польща	Німеччина	Фінляндія	Грузія
2018	4,2	6,0	7,9	8,6	5,1
2017	3,4	6,2	7,9	8,6	4,7
2016	3,9	6,0	7,7	8,4	4,6
2015	3,8	5,9	7,6	8,3	4,2
2014	4,3	6,1	7,8	8,5	X
2013	4,2	6,2	7,7	8,6	4,2
2012	4,0	6,2	7,7	8,6	4,3
2011	4,0	5,5	7,5	8,5	3,7
2010	4,1	5,5	7,5	8,6	3,7

Підводячи підсумок можна констатувати, що Україна у порівнянні із країнами Європи знаходиться на низькому рівні за показниками права власності. Проте, за досліджуваний період спостерігалася позитивна динаміка із 2010 р. по 2014. У зв'язку із подіями 2014 р. – Революції Гідності, відбулося різке падіння з рівня 4,3 у 2014 році до 3,8 у 2015 році. Проте уже в 2018 р. зазначений показник зріс до рівня 2013 року та становив 4,2. Варто зазначити, що найкращі позиції з досліджуваних країн у Фінляндії та Німеччині.

5. Індекс сприйняття корупції. «Індекс сприйняття корупції - це складовий індекс, заснований на даних 17 різних опитувань і досліджень, проведених 13 незалежними організаціями серед підприємців і місцевих аналітиків, включаючи опитування жителів даної країни: як її громадян, так і іноземців» [5, с. 57].

Зауважимо, що методологія та інформаційні джерела оцінки індексу сприйняття корупції підлягали трансформації. Зокрема, з 2012 р.

методологія розрахунку індексу сприйняття корупції була повністю трансформована та враховувала дані лише за календарний рік, що дозволило порівнювати сприйняття корупції в динаміці. Саме тому, кореляційно-регресійний аналіз за динамікою можливо провести лише за останні чотири роки, адже у 2012 р. методологія була повністю трансформована як для оцінки та і у вираженні індексу. Вивчивши методологію дослідження індексу сприйняття корупції за офіційними даними Трансперенсі Інтернешнл [6] її можна представити у вигляді наступної моделі (рис. 1).

Виходячи з представленого методологія та інформаційне забезпечення розрахунку індексу сприйняття корупції ґрунтується на оцінках різних складових суспільного розвитку, що здійснюється провідними міжнародними організаціями та агентствами. Це дає право говорити про певний рівень довіри до даних Трансперенсі Інтернешнл щодо рівня сприйняття корупції.

ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ

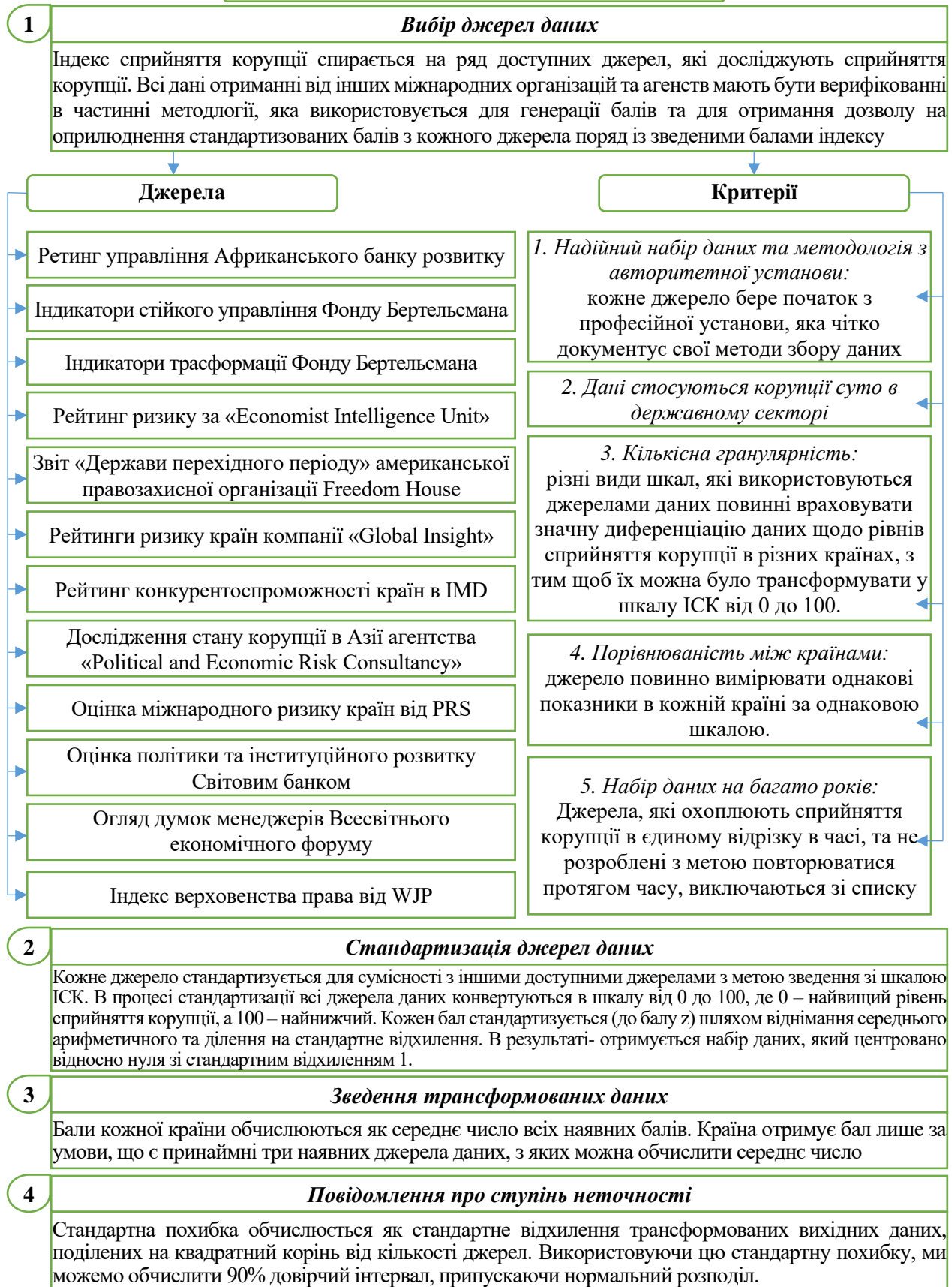

Рис. 1. Методологічні положення оцінки індексу сприйняття корупції

Оцінка за зазначеними критеріями індексу сприйняття корупції в Україні у порівнянні із найближчими сусідами представлено в табл. 7.

Таблиця 7

Індекс сприйняття корупції в Україні та сусідніх країнах

Країна	2019	2018	2017	2016
Україна	30	32	30	29
Російська Федерація	28	28	29	29
Білорусь	45	44		40
Польща	65	60	60	62
Словаччина	50	50	50	51
Угорщина	44	46	45	48
Румунія	44	47	48	48
Молдова	32	33	31	30

Відповідно до представленої інформації індекс сприйняття корупції в Україні показував позитивну динаміку, проте у 2019 р. впав з 32 до 30, що пов'язано із рядом обставин. Тому, варто

зазначити, що Transparency International в Україні надала Україні рекомендації, що корупції, які були виконанні лише частково (рис. 2).

ВИКОНАНО

- скасовано монополію СБУ на прослуховування (зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж) та державну монополію на проведення експертиз;
- визначено порядок вручення підозри спеціальним суб'єктам

НЕ ВИКОНАНО

- забезпечення ефективної роботи реєстру бенефіціарів;
- посилення контролю за фінансуванням політичних партій;
- зміна способу формування органів суддівського самоврядування;
- повернення довіри до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
- позбавлення СБУ та Нацполіції повноважень у сфері боротьби з економічною злочинністю;
- покарання винних в організації нападів на антикорупційних активістів

ЧАСТКОВО ВИКОНАНО

- набув чинності закон, який розпочав перезавантаження НАЗК;
- ухвалено законопроект у сфері публічних закупівель;
- парламент передбачив можливість приватизації 500 державних підприємств через систему електронних аукціонів ProZorro.Sale;
- набув чинності Кодекс з процедур банкрутства та було прийнято постанову Кабміну про проведення електронних аукціонів для продажу майна неплатоспроможних підприємств через систему ProZorro

Рис. 2. Вимоги, які були висунуті Transparency International до України щодо корупції

В цілому, аналізуючи рекомендації та їх виконання варто наголосити, що окремі із них направлені на протидію економічній

злочинності, а інші на її запобігання як в частині корупції так і в частині доцільності та цільового використання державних ресурсів.

6. Місце України в рейтингу недієздатності держав. Індекс недієздатності держави показує здатність держав щодо контролю цілісності своєї території, політичну,

демографічну, економічну та соціальну ситуацію в країні. До індикаторів, які враховуються при розрахунку індексу недієздатності належать наступні (табл. 8).

Таблиця 8

Індикатори, які включенні до розрахунку індексу недієздатності держав

Загальні індикатори	Економічні індикатори
C1: Апарат безпеки	E1: Занепад економіки
C2: Фаціалізовані еліти	E2: Нерівномірний економічний розвиток
C3: Групова скарга	E3: Відтік кадрів та відтік мізків
Політичні індикатори	Соціальні індикатори
P1: Легітимність держави	S1: Демографічний тиск
P2: Державні послуги	S2: Біженці та ВПО
P3: Права людини та верховенство права	X1: Зовнішнє втручання

Відповідно до зазначених індикаторів визначається індекс недієздатності, що дозволяє групувати країни світу за наступними видами:

- **дуже стійкі** (наприклад: Фінляндія, Норвегія, Швейцарія, Данія, Австралія, Ісландія, Канада);

- **стійкі** (наприклад: Нова Зеландія, Швеція, Люксембург, Ірландія, Німеччина, Нідерланди, Австрія, Португалія, Словенія, Сінгапур, Бельгія);

- **дуже стабільні** (наприклад: Франція, Південна Корея, Уругвай, Японія, Мальта, Великобританія, Чехія, США, Литва, Латвія, Оман);

- **більш стабільні** (наприклад: Об'єднанні Арабські Емірати, Словаччина, Іспанія, Естонія, Коста Ріка, Польща, Італія, Катар, Аргентина, Панама, Хорватія, Румунія, Барбадос, Багами, Угорщина, Болгарія, Кувейт, Греція, Монголія, Кіпр);

- **потребують уваги** (наприклад: Малайзія, Куба, Ямайка, Казахстан, Бахрейн, Македонія, В'єтнам, Домініканська Республіка, Парагвай, Молдова, Сербія, Перу, Білорусь, Мексика, Мальдіви);

- **підвищеної уваги** (наприклад: Туніс, Саудівська Аравія, Індонезія, Україна, Південна Африка, Китай, Еквадор, Боснія та Герцеговина, Туркменістан, Бразилія, Грузія, Болівія, Марокко, Тайланд, Азербайджан, Індія, Російська Федерація, Узбекистан, Киргизстан, Ізраїль, Таджикистан);

- **високої уваги** (наприклад: Танзанія, Туреччина, Мадагаскар, Іран, Бангладеш, Ангола, Єгипет, Мозамбік, Буркіна Фасо, Філіппіни, Камбоджі, Папуа Нова Гвінея);

- **недієздатні** (наприклад: Мавританія, Ліберія, Лівія, Конго, Північна Корея, Кенія, Пакистан, Ефіопія, Малі, Уганда, Нігерія, Малі, Камерун, Ірак, Гаїті, Гвінея, Зімбабве);

- **високо недієздатні** (наприклад: Афганістан, Судан, Чад, Центральна Африканська Республіка);

- **дуже високо недієздатні** (наприклад: Конго, Сирія, Південний Судан, Сомалі, Ємен).

Підводячи підсумки аналізу недієздатності варто зауважити, що Україна та більшість країн пострадянського простору заходяться в категорії країн підвищеної уваги. Такі найближчі сусіди як Словаччина, Польща, Румунія та Угорщина потрапили у рейтинг до країн, що є більш стабільними.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Таким чином, здійснено оцінку впливу економічної злочинності на національну безпеку через ідентифікацію місця України у міжнародних рейтингах за такими показниками: індекс економічної свободи, індекс конкурентоспроможності, індекс легкості ведення бізнесу, індекс прав власності, індекс сприйняття корупції, індекс недієздатності держави. Це дозволяє говорити про економічну злочинність як найбільш вразливий ризик порушення національних інтересів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова І.А. Сучасна кримінальна політика по забезпеченню економічної безпеки і протидії корупції : дис. ... д-ра юр. Наук : 12.00.08/ Нижній Новгород, 2015. С.42-43
2. Index of economic freedom 2020: <https://www.heritage.org/index>
3. Doing business 2020: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies>
4. Офіційний сайт УТЕС (Українське товариство економічних свобод): <https://ueff.org/uk/indeksy/77-property-rights-alliance-indeks-prav-vlasnosti>
5. Громак К.В. Методы измерения масштабов коррупции / К.В. Громак, А.М. Киселёва // Вестник Омского университета. Серия «Экономика». – 2012. – № 2. – С. 56-59.
6. Офіційний сайт Transparency International: <http://www.transparency.org>

REFERENCES

1. Aljeksandrova, I.A. (2015) Suchasna kryminaljna polityka po zabezpechennju ekonomichnoji bezpeky i protydiji korupciji [Modern criminal policy to ensure economic security and anti-corruption]: dys. ... d-ra jur. Nauk : 12.00.08/ Nyzhnij Novghorod, 2015. S.44 [in Ukrainian]
2. Index of economic freedom 2020: <https://www.heritage.org/index> [in English]
3. Doing business 2020: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies> [in English]
4. Oficijnyj sajт UTES (Ukrajinsjke tovarystvo ekonomichnykh svobod) [Official site of UTES (Ukrainian Society for Economic Freedoms)] : <https://ueff.org/uk/indeksy/77-property-rights-alliance-indeks-prav-vlasnosti> [in Ukrainian]
5. Ghromak, K.V. Metody yzmerenyja masshtabov korrupcyu (2012) [Methods for measuring the scale of corruption] // Vestnyk Omskogho unyversyteta. Seryja «Экономика». – 2012. – Vol. 2. – S. 56-59. [in Ukrainian]
6. Oficijnyj sajт Transparency International [Official site Transparency International]: <http://www.transparency.org> [in Ukrainian]

Отримано 09.12.2020